

Наталія Дічек
Nataliia Dichek

ДО ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: Е.Д. ГІРШ І “БАЗОВІ ЗНАННЯ”

TO THE PROBLEM OF THE CONTENT OF SCHOOL EDUCATION CURRICULUM: E.D. HIRSH AND CORE KNOWLEDGE

Розкрито педагогічні погляди сучасного американського вченого Е.Д. Гірша на необхідність озброєння кожного учня певним обсягом концептуально дібраного загальнокультурного знання, визначеного ним як core knowledge (у перекладі з англійської “базові знання”); на суть культурної грамотності й читацької компетентності. Обґрунтовано можливості екстраполяції освітніх ідей ученого на проблемне поле української середньої школи у сенсі розроблення підходів до конструювання змісту освіти.

Ключові слова: Е.Д. Гірш, зміст шкільної освіти в постнекласичну добу, культурна грамотність, національні цінності, міжкультурна комунікація

Одним із виявів глобалізації є зростання в людей потреби в комунікації, яка стає міжкультурним феноменом, ціннісно-світоглядним підґрунтям конкретних форм соціального буття сучасної особистості. Потребу у комунікації спричинює й невпинне розширення можливостей спілкування, форм одержання інформації та обміну нею завдяки використанню ІК-технологій. Вивчення джерел [Н. Джейкоб (2005); Д. Джеймисон (2007); В.Л. Месманн (2013); М. Мейсон (2014); А. Садохін (2008); Л. Самовар, З. Портер (2012); Г. Хофстеде (2001)] доводить, що зарубіжні дослідники звертаються до питань міжкультурної комунікації насамперед у контексті економічних і виробничих відносин, менеджменту, бізнесу, тобто насамперед у цілком прагматичному вимірі, однак з'ясування й аналіз практичних аспектів комунікації приводить їх до висновків про важливість знання і врахування культурних маркерів людської комунікації, особливо в організації взаємодії у вирішенні різноманітних соціогуманітарних проблем, зокрема й у галузі освіти. Невідкладність налагодження ефективної міжкультурної комунікації вмотивовує й посилення некерованих еміграційних потоків до Європи. Тому проблеми міжкультурної комунікації людей, культурних взаємовпливів, зіткнення ціннісних орієнтацій та норм поведінки, розуміння культурної своєрідності “інших” набувають виняткового значення. Не перебільшенням вважаємо думку Р. Александера про те, що “у сенсі компаративного аналізу і розуміння діяльності національних систем освіти визначальною є сфера культури” [11, р. 29-30]. Доречно додати, що вчені з Інституту майбутнього (США), де впродовж понад 47 років досліджують і моделюють варіанти майбутнього, міжкультурну компетентність відносять до найважливіших умов успішної самореалізації особи близького майбутнього поряд з такими навичками, як розуміння смислів, соціальний інтелект та адаптивне мислення відносять [2].

В Україні глобалізаційні процеси пов'язані з євроінтеграційними, оскільки наша держава обрала євроцентричний шлях розвитку й приєдналася до Лісабонського порядку денного (2000 р.), згідно з яким фундаментальною основою євроінтеграції в XXI ст. визнано “ідею формування в Європі найбільш динамічної знанневоорієнтованої економіки у світі, яка забезпечує економічне зростання і соціальну злагоду” [4, с. 164]. Прагнучи увійти до європейської спільноти повноправним членом, Україна, починаючи з 2000-х років, інтенсивно реформує власну освітню галузь, домагаючись гармонізації національної освітньої

політики із загальноєвропейською, підвищення якості шкільної освіти. Для цього запроваджується стандартизоване оцінювання навчальних досягнень учнів, подовжено термін шкільної освіти за рахунок оптимізації дошкільної / передшкільної освіти [4, с. 167-168]. У “Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні” (2016) обґрунтовано, що трансформації змісту шкільної освіти в Україні базуються на компетентнісних засадах, тобто спрямовуються на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Їх окреслено в розробленій МОН України концепції Нової української школи (2017, далі – НУШ), де визначено, що мета сучасної шкільної освіти – “різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованих взаємин з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності” [5, с. 5]. У дусі європейських освітніх тенденцій в концепції визначено 10 ключових компетентностей для життя, що мають бути сформовані в учня. До тих із них, що суголосні ідеї розвитку міжкультурної комунікації, відносимо: “спілкування іноземними мовами”, “соціальні та громадські компетентності” зокрема “підтримка соціокультурного розмаїття”, “обізнаність та самовираження у сфері культури”, зокрема “глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя поваги до розмаїття культурного вираження інших” [5, с. 11-12].

Джерельний аналіз доводить, що зусилля сучасних українських дослідників, які вивчають питання міжкультурної комунікації (І. Афанасьєва (2015; 2017; 2018), Г. Козловська (2015), І. М’язова (2016), І. Нечаюк (2017), В. Радул (2013), зосереджені переважно у сфері вищої освіти, зокрема в галузі підготовки фахівців іноземних мов, у лінгвокультурології тощо. У той час як цілеспрямоване поширення культурної грамотності, на наше переконання, необхідно розпочинати вже серед учнів початкової школи, а може, у виважено дозованому обсязі й відповідній формі, – й у процесі дошкільної освіти.

Одним із шляхів практичного формування зазначених компетентностей вважаємо використання досвіду сучасного американського вченого Еріка Дональда Гірша-молодшого, професора університету Вірджинії, який наприкінці ХХ ст. розробив, і досі ефективно впроваджує у закладах освіти “революційну концепцію культурної грамотності” [9; 10], ґрунтовану на ідеї про те, що розуміння прочитаного тексту потребує від особи не лише формальних навичок його декодування, а й широких, загальнокультурних знань [22]. Сукупність таких знань він назвав “core knowledge” (перекладі з англійської мови – “базові знання”) й увів цей термін у науково-педагогічний вжиток.

Мета статті – висвітлити суть ключових педагогічних ідей Е.Д. Гірша, корисних, на нашу думку, в умовах реалізації концепції НУШ, і пов’язаних з формуванням у дітей та молоді компетентності міжкультурного спілкування, позитивного й конструктивного ставлення до культурного розмаїття.

Е.Д. Гірш як фундатор теорії міжкультурної грамотності одним із перших серед гуманітаріїв США усвідомив недоліки панівного прагматистського підходу до освіти, що ідеалізує важливість набуття знань з практичного досвіду [20, р. 219] й призвів до нехтування американськими учнями набуттям певного обсягу загальних, спільно усвідомлюваних, канонічних, загальнокультурних знань (shared body of information). Унаслідок цього, зазначають прихильники концепції Е.Д. Гірша, серед учнівської молоді спостерігається значне зниження загальнокультурного рівня [9; 10].

Стверджуючи, що “обсяг інформації, якою володіє людина, дає їй змогу перебувати в гармонії з навколишнім світом” [22], учений актуалізував доцільність засвоєння певного обсягу базового (культурного) знання (“core knowledge”) кожним американцем, пояснюючи, що кістяк цього знання мають складати теми, пов’язані з “базовими принципами конституційного управління державою, математичними і мовними вміннями, найважливішими фактами світової історії, шедеврами образотворчого мистецтва, музики й літератури”

[27, р. 28]. На переконання Е.Д. Гірша, такі загальні знання (або “інтелектуальний капітал [20, р. 19]) мають бути метою освіти, бо вони “роблять людину компетентною у життєдіяльності, незалежно від її приналежності до раси, соціального класу або національності”, а “інтелектуальна компетентність високого рівня формується у процесі набуття знань великої кількості фактів” [15]. Важливо зауважити, що вчений розглядає освіту як дієвий інструмент досягнення соціальної злагоди, бо засвоєння кожним здобувачем освіти, у першу чергу – учнем, певного обсягу загальнокультурних знань сприяє забезпеченню соціальної рівності і належного рівня комунікації між членами суспільства не лише у вимірі своєї країни, а й у міжкультурному спілкуванні [15; 16].

Дослідник не обмежився теоретичними обґрунтуваннями, і разом із колегами уклав спеціальний популярний за викладом й енциклопедичний за змістом словник “Культурна грамотність: що має знати кожен американець” (1988). Книга витримала ще 2 перевидання, причому третє (“Новий словник з культурної грамотності”, 2002) опублікували істотно доповненим й оновленим у першу чергу завдяки включенню авторами неологізмів (наприклад, УФО, blackout (вимкнення електричного живлення), DVD), відомостей з різних галузей знань (насамперед техніки і сучасних технологій, у тому числі ІКТ), явищ, пов’язаних з медіа простором (mass media, cyberspace, e-mail), сучасною культурою (hip-hop, mural (мурал), punk) [23].

У передмові до третього видання Е.Д. Гірш пояснив, що зміст базової сукупності знань – не стала величина, він має оновлюватися відповідно до розвитку і власного суспільства, і світового.

Зміст книги складають такі розділи (у порядку їх розміщення): “Біблія”, далі – “Міфологія і фольклор”, “Прислів’я”, “Ідіоми”, “Світова література, філософія та релігія”, “Література (англійською мовою – прим.)”, “Правопис англійської мови”, “Мистецтво”, 4 розділи, присвячені світовій та американській історії, “Політика в світі”, “Політика Америки”, розділи з географії світу й Америки, “Антропология, психология і соціология”, “Бізнес та економіка”, “Природничі науки та математика”, “Науки про Землю”, “Науки про життєдіяльність”, “Медицина та здоров’я”, “Технології”. Словник доповнений великою кількістю фотографій і рисунків, що доречно візуалізує текст. Щодо критеріїв добору термінів, понять, фактів, то автор пояснює: культурна грамотність “перебуває між спеціальним і загальновідомим знанням (falls between the specialized and the generalized)” [23, р. IX]. Тому, описуючи принципи формування словника, він зазначає, що, перш ніж включати слово (вислів, факт) необхідно з’ясувати, наскільки воно поширене серед американців, бо включеними мають бути лише ті одиниці, які “ймовірно відомі більшості грамотних американців”. Для реалізації цього принципу укладачі використовували контент-аналіз сучасних їм періодичних видань. Водночас, вони наголошують, що культурна грамотність – це не знання поточних подій. Щоб стати елементом культурної грамотності, те або те поняття, термін, факт мають бути значущими впродовж деякого часу (must have lasting significance). За висловом Е.Д. Гірша, такий принцип доводить стабільність феномену культурної грамотності: “Частина словникового матеріалу залишається незмінною в національній свідомості американців з часів утворення самої нації” [ibid.], але часом дотримати зазначеного принципу було дуже важко, бо “у наше століття комунікації життя багатьох речей в нашій колективній пам’яті дуже коротке” (наприклад, короткою є колективна пам’ять на події в галузі спорту й розваг). Тому, укладаючи словник, автори довільно вибрали 15-річний термін “життя” явища в колективній пам’яті як свідоцтво його важливості для культурної грамотності.

У передмові до третього видання Е.Д. Гірша також виклав свої міркування-визначення поняття “культурна грамотність”. Так він пише, що “культурна грамотність, на відміну від експертного знання, є всезагальною... це таке зібрання інформації, що змінюється залежно від того, що наша культура поцінує як корисне, і варте того, аби бути збереженим” [23, р. 20]. До словника дібрано й пояснено (identifies and defines) імена, вислови, події й інші фактографічні одиниці, що “відомі більшості освічених американців” [23, р.21]. Водночас Е.Д. Гірш припускає, що лише навіть невелика кількість “освічених американців” знає зміст кожної словникової

статті, хоча більшості “все ж знайома значна частина інформації словника, навіть якщо вони не в змозі дати точне визначення кожного слова або вислову”. Для глибшого розуміння міркувань Е.Д. Гірша про суть культурної грамотності наведемо такий його вислів: “Культурна грамотність – це найбільш динамічний компонент знання, яке зрозуміле всім [членам певної національної спільноти – прим.], ... це контекст того, що ми говоримо й читаємо” [23, р. XIV-XV].

Наголосимо, що за підходу американського вченого, культурна грамотність необхідно відбиває національну специфіку. Тому основу словника становлять факти, відомості про персоналій, поняття і терміни насамперед американської культури й історії, які разом з цим нероздільно переплетено з відомостями і феноменами культур світу, у першу чергу – західноєвропейськими. У книзі подано значну кількість даних, пов’язаних з універсальними людськими цінностями, досягнення інформації про які вважають потрібним, а от привласнення (інтеріоризація) – не обов’язким.

Для Е.Д. Гірша принципово важливим є й те, що спільна мова означає не лише певну сукупність лексико-граматичних елементів, зрозумілих користувачам, а насамперед існування загальнозрозумілих багатьом громадянам сенсів, значень (“meanings”). Причому, термін “meanings” має дещо ширше смислове наповнення, ніж узвичаєно у нашому науковому обігу, і містить як, обов’язковий складник, різноманітні культурні асоціації, літературні алюзії. Можна казати, що “meanings” (значення) для вченого є не стільки одиницею зі сфери мовної семантики, скільки одиницею, або “клітинкою” національної картини світу.

На нашу думку, для сучасної української дидактики початкової школи присутньою є концептуальне положення Е.Д. Гірша про те, що розуміння прочитаної інформації потребує від дитини не лише формальних навичок її декодування, а й володіння доволі широким колом базових (або фонових, загальнокультурних) знань. “Кожна національна спільнота є об’єднанням людей не лише завдяки спільним політичним інститутам і законам, та, звичайно, спільній мові – пише культуролог, – а й завдяки цінностям й алюзіям, які поділяються (shared values) переважною більшістю людей та зрозумілі їм” [23, р. 21]. Тому, як філолог, він надає виключного значення здатності особи до читання (reading ability), яку співвідносить із здатністю до навчання, здатністю отримувати нове знання з прочитаного (learning ability).

“Істинна грамотність, – пише Е.Д. Гірш, – це читання з розумінням (reading with comprehension)”, що означає значно більше, ніж просте озвучування слів, це читання з розумінням, ґрунтованим на “деякому фоновому знанні (the kind of background knowledge)”. Володіння цим загальним фоновим знанням і зумовлює, на переконання вченого, успішне розуміння прочитаної інформації, що поширюється й на інші способи сприйняття мови. За Гіршем, саме фонове знання й утворює феномен культурної грамотності. Тому багато словникових статей, окрім короткої дефініції, доповнені спеціальними поясненнями, що умовно названо “культурні асоціації” (cultural associations). Їх уміщено в кінці статті після спеціальної позначки †.

Читання й письмо є не простим кодуванням і декодуванням, а повноцінною комунікацією, адже “слова, які ми вимовляємо, читаємо або пишемо – лише верхівка айсберга комунікації” [22]. Успішне читання потребує володіння загальною інформацією, яку закладено в тексті, але не викладено буквально. “Щоб мати хорошу здатність до читання (reading ability), необхідно знати про багато речей. Якщо ви знаєте про озера, і змії, і граблі, і торти (lakes, and snakes, and rakes, and cakes), у вас більше здатності до читання і розуміння, ніж якщо ви знаєте лише про змії” [23, р. 26].

Ще в 1980-ті роки Е.Д. Гірш розглядав здатність до читання як комплексне вміння, що передбачає володіння знаннями з різних галузей й забезпечує здатність отримувати й засвоювати нове знання [21]. Він вважає читання “найважливішою академічною навичкою”, “ключем не лише до успішного навчання дитини в школі, а й, в наше століття інформаційних технологій, до її успіху в житті” [там само]. Доречно зауважити спорідненість поглядів американського вченого й української вченої О. Савченко, яка визначає читацьку компетентності як

“результат взаємодії знань, умінь і навичок, читацького досвіду та ціннісних ставлень учнів, що виявляються в процесі формування повноцінної навички читання” і як інтегровану цілісність чотирьох характеристик читацької діяльності – технічну, когнітивну, комунікативну й ціннісну” [6, с. 142].

У дидактичному сенсі формування читацької компетентності Е.Д. Гірш пов’язує з методом дії за аналогією, наприклад, співвіднесення нової інформації з уже відомою. На основі цього він робить висновок, що люди, які вже багато знають, вивчають нове швидше і витрачають на це менше зусиль, ніж ті, хто знають небагато. Вчений стверджує: здатність до читання, як і здатність до здобуття нових знань залежать від розмаїття наявних у людини знань, однак зазначені здатності значною мірою залежать від оволодіння саме тими базовими знаннями (shared body of information), які складають національно-специфічний феномен культурної грамотності [23, pp. 23-24].

Згідно з освітньою концепцією Е.Д. Гірша, навчання ґрунтується на комунікації, а ефективна комунікація залежить від спільності фонових знань учасників комунікації, тому для її успішності письменники й читачі, учні й вчителі мають володіти певною сукупністю загальнокультурних, фонових знань. Вчений обстоює думку, що культурна грамотність базується на конкретних універсальних знаннях, якими мають оволодівати всі члени певної спільноти. Водночас, ці знання мають забезпечувати й ефективне спілкування з представниками інших культур, охоплюючи мовні, математичні, технічні, суспільні й політичні поняття, обізнаність з ключовими історичними подіями як національного, так і міжнародного рівня тощо.

Узагальнено – культурну грамотність утворюють знання, пов’язані з умінням людини діяти в контексті культури, та дають змогу формувати єдиний комунікативний простір культури.

Один з американських рецензентів книги Е.Д. Гірша написав: “Загально визнаним є той факт, що для ефективної взаємодії людські спільноти мають ефективно комунікувати, для чого вони мають володіти загальним обсягом культурних знань, який мають транслювати нащадкам ... У сучасну добу інформаційних технологій як ніколи раніше, нам (американцям – прим.) потрібне джерело, яке б стисло акумулювало найбільш присутні для американців знання – про людей, ідеї, події, країни, аби формувати нашу культурну комунікацію всередині й ззовні” [29]. Наприкінці 1990-х років Е.Д. Гірш з односторонніми створили фонд (Core Knowledge Foundation), який займається практично поширює ідеї вченого в діяльності різноманітних освітніх інституцій. Свою місію фонд визначає як сприяння досягненню майстерності й рівності в освіті для всіх дітей [9].

Переконані, що й українським школярам потрібне систематизоване джерело, на кшталт словника Е.Д. Гірша, з акцентом не лише на національний культурний вимір, а й на світовий контекст, і зокрема на загальнокультурні знання про країни-сусіди для формування національної ідентичності у поєднанні з розумінням необхідності забезпечення міжкультурної комунікації у душі діалогу.

У сучасному освітньо-науковому просторі України дедалі актуальнішими стають питання підвищення культурної грамотності, тісно пов’язані з невідпинним зростанням міжкультурної комунікації, міграційних процесів і потребою забезпечення діалогічного взаєморозуміння між представниками різних культур. Загалом, зазначені питання є нагальними й на світовому рівні, де проголошується необхідність культурної грамотності, що сприяє орієнтації людини в сучасному світі, забезпечує обізнаність з найсуттєвішими сферами людської діяльності, розуміння *Інших* загальнокультурних контекстів. Про це свідчить, наприклад, запропонована ще на порозі XXI ст. кількома авторитетними міжнародними організаціями (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ) спільно з національними освітніми організаціями концептуальна модель для розроблення освітніх програм, яка передбачає 4 найбільш актуальні виміри навчання у XXI ст.: учитися знати (пізнавати, вчитися); учитися застосовувати знання (діяти); учитися бути (жити в злагоді з собою); учитися жити разом (жити у мирі та злагоді з іншими), що визначають ключові психосоціальні компетентності людини (або життєві навички для освіти XXI століття) [13].

На наше переконання, всі зазначені виміри (окрім, можливо, третього), у прямій чи опосередкованій формі містять орієнтацію на формування в особистості культурної грамотності, необхідної для життєдіяльності в умовах світу, який інтенсивно глобалізується.

Висуваємо для наукового обговорення пропозицію щодо організації фахових груп із зацікавлених проблемою фахівців з метою розроблення невеликих за обсягом, узгоджених з віковими особливостями дітей і молоді, книг, подібних до словника Е.Д. Гірша. Метою таких видань має бути системне й цілеспрямоване закорінення базових, національно специфічних знань, поєднаних із загальнокультурними знаннями, особливо тими, які пов'язані з розумінням етносоціальних особливостей представників національних менших, з комунікацією з членами інших етносів, що є важливим для суспільного порозуміння у нашій багатоетнічній державі. Набуті знання сприятимуть формуванню соціально-особистісних навичок міжкультурної компетентності, дадуть змогу в процесі міжкультурного спілкування вибирати засоби, відповідні до певних соціокультурних контекстів, обирати стратегії і тактики спілкування, прийнятні для досягнення ефективної міжкультурної комунікації, що підвищує ефективність міжкультурної взаємодії. Переконані, що збагачення загальнокультурним фоновим знанням породжує якісно нову психологічну характеристику, як особливу здатність особистості здійснювати продуктивне міжкультурне спілкування та готовність на практиці дієво сприймати культурне різноманіття. За даними українських науковців [8], на основі здійсненого формувального експерименту дослідники з університету Нотр-Дам довели, що збільшення знань про елементи культури інших етнічних груп позитивно впливає на розвиток навичок міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання реформування освіти в Україні : монографія / за ред. С.Л. Лондара; ДНУ "Інститут освітньої аналітики". Київ, 2018. 246 с.
2. Афанасьєва Л. (2018). Міжкультурна компетентність в контексті счасних соціальних комунікацій студентства. Зб. наук. праць Мелітопольського держ. пед. університету імені Б. Хмельницького. С.217-219.
3. Драйден Г., Вос Дж. (2005). Революція в навчанні. Пер. з англ. М. Олійник. Львів, Літопис. 542 с.
4. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. президента НАПН України В.Г. Кременя. К., 2016. 448 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. К. : Грамота, 2012. 504 с.
7. Садохин А.П. Межкультурная компетентность как социокультурный феномен: Монография. Калуга, Изд-во "Эйдос", 2008. 268 с.
8. Шиян Т.В., Айзікова Л.В. . Формування культурної грамотності студентів немовних спеціальностей засобами дисципліни "Англійська мова за професійним спрямуванням" // Педагогічні науки. № 4.1 (44.1). С. 65-67.
9. About Hirsch E. D., Cultural Literacy. From <http://www.coreknowledge.org/who-we-are>
10. (About Hirsch E. D.) From <http://newlearningonline.com/new-learning/chapter-7/e.d.-hirsch-on-cultural-literacy>
11. Alexander, R.(2000). Culture and Pedagogy: International Comparison in Primary Education. Oxford, Blackwell.
12. Coppola, J. (2011). The Educational Theory of E. D. Hirsh. Retrieved September 25, 2019, From <http://www.uvm.edu/~rgriffin/HirshTheory.pdf>
13. Jacob, N. (2005). Cross-cultural investigations: emerging concepts. Journal of Organizational Change Management, vol. 18, no. 5, pp. 514-528.

14. Jameson, D. (2007). Reconceptualizing culture identity and its role in intercultural business communication. *Journal of Business Communication*, 44 (3), P.199-235.
15. A Hirsch, E.D. (1998). Why general knowledge should be a goal of education. *Common Knowledge*. From <http://www.coreknowledge.org>
16. B Hirsch, E.D. (1999). Why core knowledge promotes social justice. *Common Knowledge*. From <http://www.coreknowledge.org>
17. Hirsch E.D. On 'Cultural Literacy'. From <http://www.coreknowledge.org/who-we-are>
18. Hirsch E.D. On 'Cultural Literacy'. From <http://newlearningonline.com/new-learning/chapter-7/e.d.-hirsch-on-cultural-literacy>
19. D Hirsch, E.D. (1999, November 4). One curriculum for New York. *The New York Times*, p. A, 29:1. Retrieved September 25, 2001, From the ProQuest database.
20. F Hirsch, E.D. (1996). *The schools we need and why we don't have them*. New York, NY: Doubleday.
21. G Hirsch, E.D. (1987). *Cultural literacy, what every american needs to know*. Boston, MA. Houghton Mifflin Company.
22. H Hirsch, E.D. (2001). About core knowledge. Retrieved October 11, 2001, From <http://www.coreknowledge.org>
23. Hirsch E. D., Jr., Kett J. F., Trefil J. *The New Dictionary of Cultural Literacy*. 3rd edition. Boston, 2002 (www.bartleby.com/59/).
24. Hofstede, Geert (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*, 2nd ed. CA, Sage Publications, 616 p.
25. Mason M. (2014). Comparing Cultures. In: M.Bray et al. (eds.) *Comparative Education Research: Approaches and Methods*. Vol.19. 221-257. Retrieved From https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-05594-7_8
26. Masemann, Vandra Lea (2013): 'Culture and Education', in Arnove, Robert F; Torres, Carlos Alberto & Franz, Stephen (eds.), *Comparative Education: The Dialectic of the Global and the Local*. 4th edition. Lanham: Rowman & Littlefield, pp.113-131.
27. I O'Neil, J. (1999). Core knowledge & standards: a conversation with E.D. Hirsch. *Educational Leadership*, 56, 28-31. Retrieved September 25, 2019 From the ProQuest database.
28. Samovar L. A., Porter R.E. (2012). *Intercultural Communication: A Reader*. Seventh Edition. Belmont, California: A Division of Wadsworth, Inc 345 p.
29. Smith, E.G. (2018). From <https://www.amazon.com/Dictionary-Cultural-Literacy-James-Trefil/dp/0395655978>

The pedagogical views of the modern American scientist E.D. Hirsch are revealed. His ideas about the need to equip each student with a certain amount of conceptually selected general cultural knowledge, defined by him as core knowledge, and the essence of cultural literacy and reading competency are highlighted. It is justified the possibility of extrapolating E.D. Hirsch's educational ideas to the problem field of the Ukrainian secondary school in the sense of developing approaches to constructing the curriculum of education.

The essence of the key pedagogical ideas of E.D. Hirsch, which might be useful in the context of the implementation in Ukraine the concept of New Ukrainian School (2017), aimed at developing competence in intercultural communication, a positive and constructive attitude to cultural diversity, is analysed.

According to the educational concept of E. D. Hirsch, learning is based on communication, and effective communication depends on the shared body of information (core knowledge) of the participants in communication, therefore, for its success, writers and readers, students and teachers must have a certain combination of general cultural, core knowledge. At the same time, such knowledge should also include linguistic, mathematical, technical, social and political terms, concepts and facts. Such an approach to the formation of the curriculum of education, based on the idea that cultural literacy is a set of specific universal knowledge that all members of a certain community should share, is relevant for Ukrainian society and

school. Such knowledge should also ensure effective intercultural communication with representatives of other cultures, familiarization with key historical events at both national and international levels.

It is substantiated that for contemporary Ukrainian elementary school pedagogy Hirsch's conceptual issue that understanding the information read requires from the child not only formal decoding skills, but also possession of a fairly wide range of basic (or background, cultural) knowledge is important. Each national community is an association of people not only due to the joint political institutions and laws, and, of course, a common language, but also thanks to the values and allusions that are understood and shared by the vast majority of people.

Key words: E.D. Hirsch, the content of school education in the post-non-classical time, cultural literacy, national values, intercultural communication.

УДК 37+811.161.2:001 (477) (092)

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.375-380

Олеся Мартіна
Olesia Martina

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

DIALOGICAL SPEECH AS A MEANS OF FORMING PRIMARY SCHOOL PUPILS' COMMUNICATIVE COMPETENCE

У статті описано методи, прийоми і засоби формування вмінь і навичок діалогічного мовлення молодших школярів з урахуванням вимог до навчально-мовленнєвої діяльності; визначено види вправ, описано та теоретично обґрунтовано методику їх застосування. Основна увага вчителя зосереджується на мовленнєвій діяльності учнів на уроці, одночасно передбачається засвоєння мовного матеріалу, формування мовно-мовленнєвих умінь і навичок учнів. Мовленнєва діяльність розглядається як один із багатьох видів людської діяльності і визначається як активний, цілеспрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування процес прийому і видачі мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою. Ефективність роботи над формуванням діалогічного мовлення школярів залежить від низки умов: впливу сім'ї, школи, зовнішнього середовища, індивідуальних розумових, психологічних та вікових особливостей дитини тощо. Діалогічне мовлення індивіда формується під впливом усіх цих чинників, тобто соціолінгвістичних передумов. Адже соціальне мовне оточення рідко буває настільки досконалим, щоб забезпечити опанування школярами всієї різноманітності мовних засобів і репродуктивного їх використання у практиці мовлення.

Уміння будувати свої висловлювання, вступати в діалог залежить від словникового запасу дітей. Важливу роль у збагаченні словника учня відіграють оточення й умови, серед яких він живе. Ті чи інші елементи діалогічного мовлення учень черпає з мови батьків, рідних, знайомих, читаючи навчальну і художню літературу, наслідуючи мову вчителів. Але найбільш збагачується словник кожного учня в процесі навчання в школі — на уроках української мови та інших дисциплін.

Ключові слова: діалогічне мовлення, діалог, культура мови, культура мовлення, комунікативно-мовленнєві вміння, літературні норми, педагогічна діяльність, мовленнєва діяльність, педагогічна майстерність, професійна діяльність граматична правильність, мовна особистість, мовленнєва компетентність, мовленнєва взаємодія.

Актуальність обраної проблеми дослідження пояснюється потребами сучасного суспільства у всебічно розвиненій особистості, здатній переконливо та аргументовано доводити